

ského krále krále Ludvíka Němce (833-876), nepřítele Svatoplukova – 96-97 *V naší diecési učíš* na území přidělené nové diecési moravsko-pannonské si už dříve činili nárok němečtí biskupové: pasovský na Moravu a solnohradský na Pannonii – 99 *proti kánonům* proti církevním zákonům – 108 *do Švábska* arcibiskup solnohradský a biskupové frisinský a pasovský věznili Metoděje v letech 871-873 v Německu – 109 *Zpráva o tom pronikla k papeži* byl jím už Jan VIII. (872-882); klatba byla vyhlášena hned počátkem r. 873 – 112-113 *čtyři z těch biskupů zemřeli* známa jsou pouze data úmrtí tří biskupů (solnohradského, frisinského a pasovského); následovala po této události skutečně v těsném sledu za sebou – 117 *Ihned ho tedy tam papež odeslal* Metoděj byl tehdy zřejmě zároveň ustanoven arcibiskupem moravským, jak lze soudit z pozdějšího listu papeže Jana VIII. Svatoplukovi (879) a z listu Metodějovi (880); Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae I, 22,24 – 125 *kníže pohanský sídlící na Visle* míněno pravděpodobně Krakovsko, které tehdy bylo připoutáno k Velké Moravě a i po jejím pádu tihlo téměř ještě po celé století k českému státu – 130 *mše sv. Petra* tak byl zván překlad římské mešní liturgie do řečtiny z 1. pol. 9. století; z řeckého překladu byl pořízen překlad do staroslověnštiny – 133-134 *oženil se s matkou dítěte, jemuž byl kmotrem na křtu* sňatek osob vzájemně spřízněných kmotrovstvím byl tehdy církví zakázán – 142 *Dathana a Abirona proti Mojžíšovi* srov. Num. kap. 16 – 143 *bludem iopatorským* označení bludu ztotožňujícího prvou a druhou božskou osobu (Otce a Syna) – 149 *list papežův* bulla papeže Jana VIII. (uváděná slovy *Industriae tuae*) knížeti Svatoplukovi z července r. 880 – 154 *Císař Basilius I.* (867-886), který odstranil Michala III. – 162 *patriarcha* byl jím tehdy již Fotios, původce velkého schismatu, kterým se oddělila řecká církev od Říma – 165 *všechny knihy Písma úplně* Metoděj pořídil svod z toho, co za dřívějších 12 let bylo za jeho vedení přeloženo, a snad jej sám diktoval – 169 *vykonal památku sv. Demetria* Demetrios byl patronem Soluně (myslí se asi chvalozpěv na sv. Demetria) – 170 *nomokanon* církevní zákonník obsahující i civilní zákony týkající se církve – 171 *knihy Otců* pravděpodobně sbírka sestavená ze spisů církevních Otců – 172 *uherský král* setkání Metodějovo s uherským králem v té době nelze vyloučit, protože Maďaři tehdy již byli v uherských rovinách; jde-li o pouhý omyl, má legenda na mysli nejspíše krále Karla III. (882-888), syna Ludvíka Němce – 184-185 *znalý v knihách latinských* důkaz smíšeného rázu moravského křesťanství, stejně jako dále trojí jazyk smutečních obřadů nad Metodějem; *Gorazd* vybrán proto, že mohl být přijatelným oběma složkám, slovanské i latinské, přesto však Římem uznán nebyl a musel se spolu s jinými žáky Metodějovými uchýlit do vyhnanství – 190-191 *roku ... od stvoření světa* 6. dubna 885 – 192 *v stoličním chrámu* v metropolitním chrámu Metodějově (ve Starém Městě u Velehradu) – 193 podle Skutk. 13,36 – 197 podle 1 Kor. 9,22

ŽIVOT SVATÉHO VÁCLAVA

První staroslověnská legenda o sv. Václavu vznikla v Čechách, patrně brzy po Václavově smrti (zemřel r. 929). Zachovala se v ruských a hlaholskocharvátských rukopisech (ruské podání je v dvojí úpravě). O životě a umučení sv. Václava se tu vypravuje prostým, ale slovesně vytříbeným způsobem.

Měsíce září 28. den.

Zabití svatého Václava, knížete českého.

Pane, požehnej, Otče.

Hle, nyní naplnilo se prorocké slovo, jež řekl Pán náš Ježíš Kristus: „Bude 5 zajisté v poslední dny“ – a ty, jak se domníváme, nastaly – „povstane bratr proti

bratru svému a syn proti otci svému, a nepřáteli budou domácí jeho.“ Neboť lidé nebudou míti k sobě smilování, ale Bůh jim odplatí podle skutků jejich.

1. Žil v Čechách kníže veliký slávou, jménem Vratislav, a žena jeho Drahomíř. I narodil se jim prvorozený syn, a když jej křtili, nazvali ho jménem Václav.

10 Když pacholík povyrosl, bylo mu třeba ujmout vlasy. I pozval kníže Vratislav jednoho biskupa s veškerým duchovenstvem a ten, když odpívali mši v kostele svaté Marie, vzal pacholíka a postavil jej na stupeň před oltářem, požehnal ho a řekl toto: „Pane Ježíši Kriste, požehnej toto pachole požehnáním, kterým jsi požehnal všechny své spravedlivé.“ I postříhla jej jiná knížata. Proto myslíme, 15 že požehnáním toho biskupa a jeho zbožnými modlitbami počal pacholík růsti, chráněn jsa milostí boží.

I dala jej bába jeho Ludmila vyučiti knihám slovanským podle návodu kněze, a osvojil si smysl jejich dobře. Vratislav pak jej odeslal do Budče. I počal se pacholík učiti knihám latinským a naučil se jim dobře.

20 2. V té době zemřel kníže Vratislav. I ustanovili Václava knížetem na stolci dědičném a od té doby Boleslav počal mu býti poddán. Byli však oba malí, matka pak jejich Drahomíř upevnila zemi a spravovala svůj lid, až vychovala své syny a až Václav počal spravovati svůj lid. Měl pak čtyři sestry; i provdali je do různých knížetství a vybavili je.

25 I seslal Bůh takovou milost na knížete Václava, že počal rozuměti knihám latinským jako dobrý biskup nebo kněz, a vzal-li řecké knihy nebo slovanské, přečítal je zřetelně bez chyby. Avšak nejen knihám rozuměl, nýbrž plnil víru, všem chudým dobře činil, bídne krmil a odíval podle učení evangelia, nemocné sluhý živil, vdovám nedával ubližovat, všechny lidi, chudé i bohaté, miloval, koste- 30 ly všechny okrášlil zlatem. Věřil v Boha celým srdcem, všechno dobré konal v životě svém.

3. Zpychli pak mužové čeští a povstali proti sobě, neboť kníže jejich byl mlád. Bylo mu totiž osmnáct let, když zemřel jeho otec. A když dorostl a rozumu nabyt i bratr jeho, tehdy dábel vešel do srdce zlých jeho rádců, jako kdysi do 35 zrádce Jidáše. Neboť jest psáno: „Každý kdo povstává proti pánu svému, podobá se Jidášovi.“ Ti tedy namluvili Václavovi pravice: „Boleslav chce tě zabíti, dohodnuv se s matkou a se svými muži.“ Psi zlí, kteří navedli Václava, aby vyhnal svou matku bez viny. Václav však, pochopiv, co je to bázeň boží, pamatoval na slova apoštola řkoucího: „Cti otce svého i matku svou“ a „Milovati budeš bližního svého jako 40 sebe samého“ a chtěje vyplniti všechnu spravedlnost boží, přivedl nazpět svou matku, velmi plakal a kál se, řka: „Pane Bože, nepokládej mi toho za hřích.“ Vzpomenul si též na slova proroka Davida: „Hříchů mladosti mé a nevědomosti mé nevzpomínej, Pane.“

Proto ctil svou matku, ona pak se radovala z víry svého syna a z milosti, 45 kterou prokazoval chudým, jestliže nemocného nalezl, krmil, byl-li někde sirotek, nedával mu ubližovati; jestliže pocestným, dobře činil jak bylo řečeno: „Pocestným jsem byl, a přijali jste mne;“ jestliže služebníky boží a domácí,

a jestliže všechny zajatce, jestliže někde strádající zimou našel, tu všechny odíval a krmil. Byl-li některý kněz prodán a přišel k němu, on hleděl jej vykoupit vším.

50 Kostely pak zřídil po všech hradech velmi úspěšně, shromáždív služebníky boží ze všech národů. Ustavičně se konala služba Bohu po všechny dny jako u velikých národů přičiněním dobrého a spravedlivého panovníka Václava. I vnukl mu Bůh do srdce, aby vystavěl chrám svatého Víta, myslte to dobře.

4. Než Boleslavu ďábel zasel zlobu do srdce, i navedli jej na bratra jeho, aby nebyla spasena duše jeho na věky. Přišel pak den svatého Emrama, a svatý Václav jsa jemu zaslíben, veselil se v Bohu. Ti zlí ďáblové však tehdy pozvali Boleslava a konali ďábelskou poradu o Václavovi jako Židé o Kristu v prvních dobách.

Ve všech hradech bývaly slavnosti posvěcení chrámů. Václav pak jezdil po hradech. Jel na hrad Boleslavův. V neděli byla mše Kozmy a Damiana, a když vyslechl mši, chtěl Václav jeti domů do Prahy. Boleslav mu nedal, prosil plačtivou myslí, prosil a pravil: „Kterak chceš odjeti? Mám zdravý nápoj.“ On tedy neodřekl bratru, nejel domů. A vsednuv na kůň, počal hráti a veseliti se se svou družinou na dvoře Boleslavově. Proto se domníváme, že mu pověděli na dvoře a řekli: „Chce tě zabít Boleslav.“ I neuvěřil tomu, Bohu to poručil.

65 V touž noc sešli se spiklenci ve dvorci Hněvysově, a pozvali k sobě Boleslava a konali tu zlou ďábelskou poradu. Jako se Židé shromáždili k Pilátovi s úmyslem proti Kristu, tak i tito zlí psi, podobající se jim, radili se, jak zabít svého pána. I řekli: „Půjde na jitřní hodinky, tehdy si naň počiháme.“

5. Když nastalo ráno, zvonili na jitřní. Václav uslyšev zvon pravil: „Sláva tobě, Pane, že ses mi dal dožítí tohoto jitra.“ A vstav šel na jitřní. Boleslav jej dostihl v bráně. Václav se ohlédl a pravil: „Večer byls nám dobrým pánem.“ K Boleslavovu uchu se však přiklonil ďábel a rozvrátil jeho srdce, že tasil meč a odvětil: „Tak ti chci být lepším.“ A udeřil jej mečem po hlavě. Václav se obrátil a řekl: „Co tě to napadlo?“ A uchopiv ho srazil a padl nad ním a řekl: „To ti Bůh, bratře.“

75 Tuža přispěchal a udeřil jej do ruky. Václav pustil bratra a běžel ke chrámu. Tu dva ďáblové, Čsta a Tira, ubili jej ve vratech chrámových. Hněvysa pak přiběhl a probodl mu žebra mečem. I vypustil ducha svého, řka: „V ruce tvé, Pane, odevzdávám ducha svého.“

V tom hradě zabili s ním jediného Mstinu, jiné muže napadli v Praze, jedny pobili a druzí se rozběhli po zemích, děti jejich pobili kvůli němu. A služebníky boží oloupili, vyhnali je z města a ženy jejich provdali za jiné muže. A všecku ďábelskou žádost vykonali: zabili knížete svého.

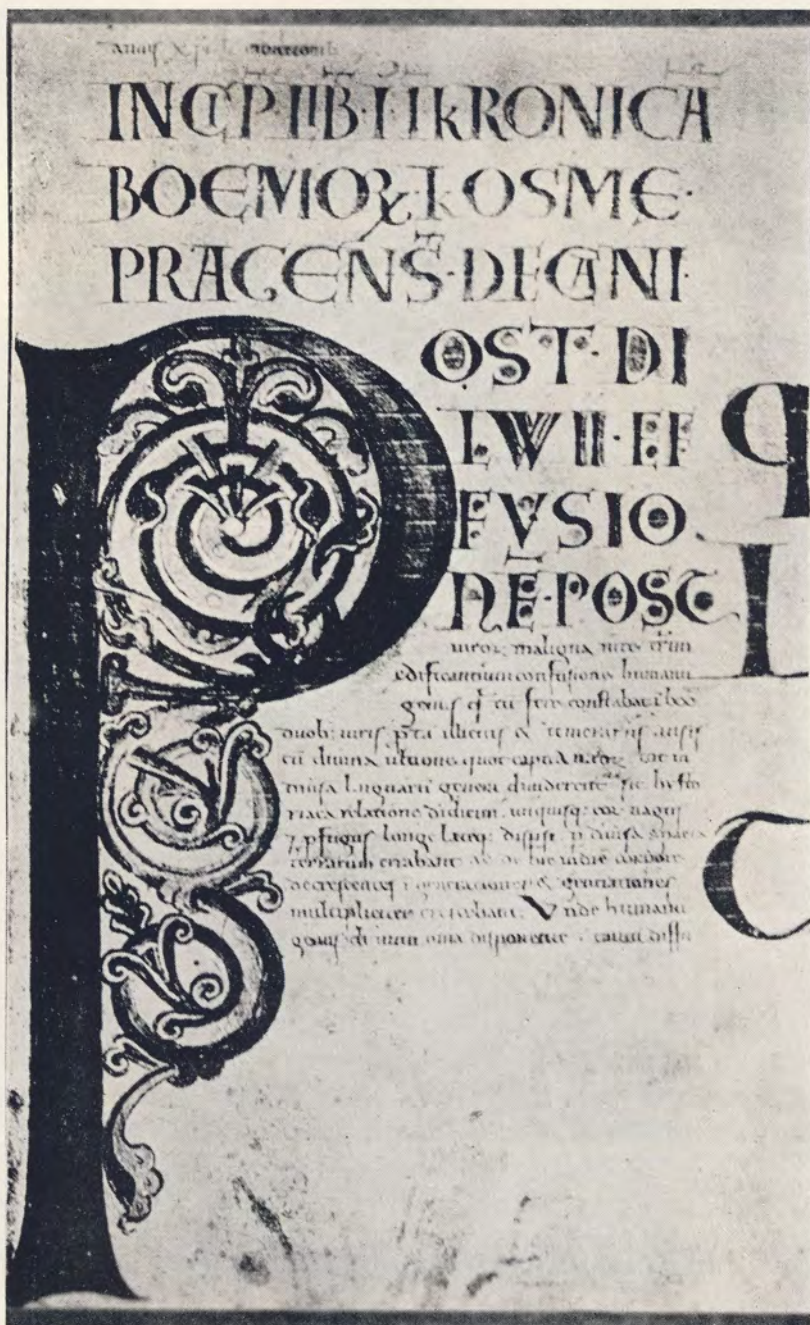
Tira pak řekl: „Pojďme na paní, ať najednou přemůžeš bratra svého i matku svou.“ Boleslav řekl: „Není, kam by se nám poděla, jen ať dokonáme jiné věci.“

85 Od Václava, kterého rozsekali, odešli, aniž ho pohřbili.

6. Kněz Krastej jej vzal a položil před chrámem a přikryl tenkou plachetkou. Když matka uslyšela o zavraždění svého syna, přiběhla a hledala ho, a spatřivši jej padla na jeho srdce a plačíc sbírala tělesné údy svého syna. A když je sebrala, neodvážila se je odnésti k sobě domů, nýbrž v příbytku kněze jej omyli a oblékli

5. Kosmas podle kresby v Lipském rukopisu Kroniky české
(13. stol. — Universitní knihovna, Lipsko)

6. Kosmova Kronika česká — zápis v rukopisu zvaném Codex giganteus
 (první čtvrtina 13. stol. — Královská knihovna, Štokholm)

bramus. dñi in corpore iuxta exemplū in
 uendi nobis tribuit. Ille enī frēs mei non
 dormiendo. aut ea q̄ sum istius sc̄li dili gen
 do talē grām dī p̄meruit. s̄ ut ap̄ls ait.
 p̄ multas tribulaciones in regnū aetnū
 intrauit. uigilando utiq; & corp̄ suū
 multis laborib; affligendo. eccl̄as dī
 die ac nocte frequentando. & ultimum
 uitā suā p̄ martiriū consumando. Ideo
 frēs mei km̄i urām dileccio nē ammonēo.
 ut in q̄ntū dō ad iuuante ualeamus ues
 tigia nr̄i patrōni seq̄mur. & sic ille odiū
 & inuidiā cont̄ nullū hominē tenuit.
 luxuriā. & fornicacionē quasi mortē
 fugit. crapulā 7 ebrietatē declinauit.
 paupes 7 p̄grinos amauit. uiduas & or
 phanos non despexit. contra om̄s sup̄bō.
 & c̄tra om̄s paganos sapient̄ & iuriliter
 resistit. & mandata dei in omnib; ad im
 plendo sic̄ ep̄iscopū decuit. anglice ui
 uit. ita unus q̄sq; nr̄m ante diē mortis
 suę festinet p̄ penitenciā & confessionē

8. Kristus v majestátu z rukopisu Augustinova spisu *De civitate Dei*
(kolem poloviny 12. stol. — Kapitální knihovna, Praha)

90 a položili jej doprostřed chrámu. Matka jeho bojíc se smrti, utekla do Chorvatska, neboť je to strašné – aby ji z cizích rukou neutrpěla. Lidé vyslaní Boleslavem jí nezastihli.

I zavolal kněze Pavla, aby vykonal modlitbu nad ním. Pochovali ctné tělo jeho, Václava dobrého a spravedlivého panovníka, ctitele Boha a milovníka Kristo-
95 va, neboť mu sloužil s nábožností a bázní.

Krev jeho nechtěla po tři dni vsáknout do země. Třetí den večer, jak všichni viděli, objevila se v chrámu nad ním. Tu divili se všichni, a máme naději v Boha, že pro přímlyvy a zbožnost dobrého Václava objeví se i ještě větší zázrak. Neboť utrpení jeho se vskutku vyrovnalo utrpení Kristovu a svatých mučedníků. Vždyť se
100 radili o něm jako Židé o Kristu, rozsekali ho a dítky kvůli němu pobili. V pravdě všechno množství lidí se velmi kálo a plakalo pro něho.

Byl pak zabit kníže Václav roku 6337, druhé indikce, slunečního kruhu třetího, 28. den měsíce září. A Bůh ať udělí pokoj jeho duši na místě věčného pokoje, se všemi vyvolenými, pro něj bez viny zabitými, kde všichni spravedliví odpo-
105 čívají ve světle života tvého, Pane.

7. Bůh však nenechal svých vyvolených na pospas potupě nevěřících, ale navštívil milostí svou a pohnul i zatvrzelé srdce ku pokání a poznání svých hříchů. Boleslav, rozpomenuv se před Pánem Bohem, jak veliký hřích spáchal, a pomodliv se k Bohu a všem svatým, poslal služebníky své a přenesl tělo bratra svého Václava
110 z hradu Boleslavova do slavného hradu Prahy, řka: „Zhřešil jsem, a hřích svůj a nepravosti své poznávám.“

I uložili jej v chrámě svatého Víta po pravé straně oltáře dvanácti apoštolů, kdež sám byl řekl: „Vystavím chrám tento.“ Byl pak přenesen kníže Václav v 3. den měsíce března. Bůh dejž pokoj jeho duši v lůně Abrahamově, Izákově
115 a Jakubově, kde všichni spravedliví odpočívají, očekávající vzkříšení Pána našeho Ježíše Krista, jemuž sláva na věky, amen.

4-5 podle Skutk. 2,17 – 5-6 podle Mk 13,12 a podle Mat. 10,36 – 7 podle Mat. 16,27 – 10 *bylo mu třeba ujmout vlasy* obřad t. zv. postřížin, který se uděloval dorůstajícím chlapcům – 12 *v kostele sv. Marie* je míněn kostelík Bořivojův při západní straně pražského hradu, který stál pravděpodobně již mimo hradby; jeho základy byly objeveny teprve r. 1952 – 28-29 podle Mat. 25,35-36 – 35 podle Jan 13,2 – 39 podle Exod. 20,12 a podle Mat. 19,19 – 41 podle Skutk. 7,60 – 42-43 podle Ž. 24,7 – 77-78 podle Luk. 23,46 – 90 *utekla do Chorvatska* míněno Chorvatsko s hradem Libicí v sv. Čechách, které náleželo panství Slavníkovců – 102 *roku 6337...* rok 6337 od stvoření světa (srov. pozn. 5 na str. 45) by dal rok 829 n. l.; je tu zřejmá chyba místo 6437, t. j. 929 n. l. – 110-111 podle Ž. 50,5-6

Poznámky ediční

Staroslověnské evangelium a žaltář

Staroslověnskou ukázkou evangelního textu z kodexu Zografského otiskujeme v přepise latinkou přesně podle vydání V. Jagiće, Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim Zografensis nunc Petropolitanus, Berlin 1879. Kodex Zografský obsahuje čtveroevangelium.